

ЎЗБЕКISTON FANLAR AKADEMIYASI PREZIDENTLARI

**Axmedov G'olibjon Mexmonkul o'g'li**

*Namangan davlat universiteti Magistratura 2-kurs tarix yo'nalishi*

**Ахмедов Голибжон Мехмонкулович**

*Наманган Государственный университет магистратуры 2-курс истории*

**Akhmedov Golibjon is the son of Mekhmonkul**

*Namangan State University Master's degree, 2nd course, history*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada O'zbekiston fanlar akademiyasi prezidentlarining faoliyatlari va ularning ilmiy izlanishlarga qo'shgan hissalarini hamda rahbarlar shaxsiyati haqida ma'lumotlar beriladi*

**Kalit so'zlar :** *Qori Niyoziy, Tesha Zohidov, Habib Abdullayev, Ubay Oripov, Geliotexnika, Kriogenetika organik va noorganik kimyo. Kitob astronomik rasatxonasi va Samarqand seysmologik stansiyasi.*

**Аннотация:** *В этой статье представлена информация о деятельности президентов Академии наук Узбекистана и их вкладе в научные исследования, а также о личностях руководителей*

**Ключевые слова:** *Кари Ниязи, теша Захидов, Хабиб Абдуллаев, Убай Арипов, Гелиотехника, криогенетика органическая и неорганическая химия. Кутабская астрономическая обсерватория и Самаркандская сейсмологическая станция.*

**Annotation:** *This article provides information about the activities of the presidents of the Academy of Sciences of Uzbekistan and their contributions to scientific research and the personality of the leaders*

**Keywords:** *Qori Niyaziy, Tesha Zohidov, Habib Abdullayev, Ubay Oripov, Helioelectronics, Cryogenetics organic and inorganic chemistry. Book Astronomical Observatory and Samarkand seismological station.*

1967-1970 yy Akademik T.K. Qori-Niyozov hayotining oxirgi yillarida "Bilim" nashriyotida o'zining 8 tomli Tanlangan asarlarini nashr qildi.

Tanlangan asarlarning 1-tomi analitik geometriyaga bag'ishlanadi.

Kitob 30 yillarda o'zbek tilida yozilgan birinchi asl darslik bo'lib, bu asar to'ldirilgan va oxiriga yetkazilgan.

Kitob olinning 40 yillik pedagogik faoliyati asosida yozilgan.

Darslik faqat bitta avlod taliblariga xizmat ko'rsatib qolmasdan, bir nechta yillar o'tganiga qaramasdan ilim va madaniyat rivojlangan hozirgi davrda, darslikga talab kuchli bo'lganligi sababli, qayta nashr qilinishga munosib asar hisoblanadi.

Universitet va pedinstitutlarning fizika-matematika fakulteti talabalari kitobning to'rtinchi nashridan foydalanishi mumkin.

Muallif asarni shunday ustalik bilan yozganki, bu kitobni xohlagan oliy o'quv muassasalariga, shu nuqtay nazardan oliy texnika o'quv muassasalariga ham tavsiya qilsa bo'ladi.

Kitobning 2 va 3-tomlari matematik analiz kursiga bag'ishlangan. Muallif so'zi bilan aytganda, “Matematikaning asosida, hayotda ko'p uchraydigan, isbotlangan oddiy haqiqatlar yotadi. Qunt bilan ishlangan mehnat tufayli matematikaning qudrati yana ham oshib boraveradi. Bugungi kunda matematika - bir nechta avlod olimlarining va ziyoliylarning ijodiy mehnati natijasidir”.

4-tom esa differensial tenglamalar haqidagi doktorlik dissertasiyaga asoslangan. Bundan tashqari Bernulli, Bessel, Bulya, Gurs, Klero, Koshi, Lagranj, Lejandra, Liuvilya, Sharpi, Eyler va Yakobi tenglamalari keltirilgan. Kitobda yana, yuqorida keltirilgan tenglamalarni yechish yo'llari aytib o'tilgan. Va differensial tenglamalar bir nechta nazariy-texnik fanlarning asosi ekanligini tasdiqlaydi.

5-tom esa respublikamizda madaniyat va fanning o'zaro bog'liqligiga bag'ishlangan. Kitobda matematika, fizika, tabiiy fanlar bilan bir qatorda, musiqa, kino, dramaturgiya va teatrga ham urg'u beriladi.

6-tom Mirzo Ulug'bekning ilmiy meroslarini o'z ichiga oladi.

Yevropada Ulug'bekning jahon ilmi va astronomiyaga qo'shgan ulushi 17 asrdan boshlab belgilanadi. Uning “Zidj” kitobi (kitob asosan astronomik jadvallarga bag'ishlangan) fransuz tiliga tarjima qilingan. Bir nechta kitoblari rus tilida yozilgan. Lekin, Ulug'bekning astronomiya, matematika va ijtimoiy faoliyati haqidagi kitoblarini Qori-Niyozov yozdilar. Uning “Ulug'bekning astronomik maktabi” asari 1950 yili Moskva shahrida rus tilida nashr qilindi.

Mirzo Ulug'bekning ilmiy merosi dunyo miqyosidagi ahamiyatga ega.

Asar ilmiy bo'lsa ham, juda oddiy va hamma bop (tushunarli) yozilgan. Asar fors, fransuz va boshqa tillarda qulyozma asosida yozilgan.

Muallifning o'ziga xos tomoni, bu uning murakkab g'oyalar qo'lyozmalarini zamonaviy matematika tiliga tarjima qilishidir.

Toshmuhammad Qori-Niyozov o'z kitobida Temuriylar davridagi Samarqand haqida, Ulug'bekning davlat hukumdori va h.ni yozadi.

Shavqatsizlircha o'ldirilgandan keyin Ulug'bekning jasadi Gur Amirda besh asrlar davomida saqlangan. Qori-Niyozov uning qoldiqlarini oxirgi ko'rganlardan hisoblanadi.

Kitobda ekspedisiyaning yurishlari haqida qiziqarli yozilgan.

“Bosib o'tgan yo'llar haqida mulohozalar” yodnomosi tanlangan asarlarning 7-tomi hisoblanadi. Asar 1964-1966 yy. o'zbek tilida yozilgan. Va birinchi bor 1964-1966 yy. rus tilida yozilgan “Hayot maktabi” kitobining o'zbek tilidagi varianti hisoblanadi.

Kitob bu asarning tarjimasini emas, balki, undan juda katta farq qiladi.

Muallif 20-asrda ta'lim jarayonida, ilm-fanda, jamiyatda sodir bo'lgan voqealar haqida esga oladi, o'z yurtida va o'zga yurtida shaxsan ishtirok etgan ilmiy konferensiyalar haqida yozma ravshda ko'rsatib o'tadi.

Zohidov Tesha Zohidovich(10.05.1906, Qo'qon - 22.08.1981, Toshkent) - O'zbekistonda zoologiya fani tashkilotchilaridan biri, O'zbekiston FA akademigi (1952), O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan va texnika arbobi (1947), biologiya fanlari doktori (1948), professor (1949). O'rta Osiyo universitetini tugatgan (1931). Shu universitet rektori (1932, 1941, 1950 - 1951). O'zbekiston FA Zoologiya va parazitologiya instituti direktori(1946 - 1950), O'zbekiston FA prezidenti (1952 - 1956). Asosiy ishlari umurtqali hayvonlarni o'rganishga, zoologiya fanini targ'ibot qilishga bag'ishlangan. Qizilqum umurtqali hayvonlarining faunistik tarkibi va ekologiyasini o'rgangan. "Zoologiya ensiklopediyasi" (1-4-jildlar, T., 1957 - 1979) asari uchun Beruniy nomidagi O'zbekiston Davlat mukofoti laureati unvoniga sazovor bo'lgan (1971).

Xabib Abdullayev regional kengashlar, Xalqaro geologiya kongressining, bir necha sessiyalarning faol tashkilotchisi, qatnashchisi, kengash to'plamlarining muharriri bo'lgan. Abdullayev bir necha chet el geologiya jamiyatlari a'zosi edi. O'zbekiston Respublikasi miqyosidagi ko'pgina ilmiy va ilmiy-texnika jamiyatlariga, qo'mitalariga boshchilik qilgan. Asarlari o'zbek va rus tillarida nashr etilgan. Bular orasida O'zbekistonda fan, ilmiy-texnika, iqtisodiyot va madaniyat ravnaqiga bag'ishlanganlari anchagina.

Abdullayev O'zbekistondagina emas, balki butun O'rta Osiyodagi geologik i. ch.da, ilmiy muassasalar va oliy o'quv yurtlarida ishlaydigan katta jamoani birlashtirgan ilmiy maktabning tashkilotchisi va rahbari bo'ldi. Ilmiy maktab olimlari Tyanshan tog'laridagi jinslar asosida petrologiya va metallogeniya masalalarini hal qilish sohasida birgalikda ish olib bordilar. Abdullayev O'zbekistonda iqtidorli yoshlardan fanning turli sohalarida, jumladan geologiya bo'yicha milliy kadrlar tayyorlashga katta hissa qo'shdi. Xabib Abdullayev rahbarligida 7 kishi doktorlik, 28 kishi nomzodlik dissertatsiyasini yoqladi.

Abdullayev ToshPI (hoz. ToshTU) geologiya-razvedka flida geologiya oliy o'quv yurtlari orasida birinchi bo'lib Petrologiya va metallogeniya kafedrasini tashkil etdi va unga rahbarlik qildi.

Urush davrida Xabib Abdullayev hukumat a'zosi va geolog olim sifatida front va front ichkarisini zarur resurslar bilan ta'minlash va strategik ahamiyatdagi qazilma boyliklar qidirish va ishga solishda katta ishlarni amalga oshirdi.

Abdullayev 1950 yildan umrining oxirigacha mineralogiya jamiyati O'zbekiston bo'limini boshqardi. 1960 yildan Fransiya geologiya va Buyuk Britaniya Qirollik mineralogiya jamiyatlarining a'zosi. Tanlangan asarlaridan 7 jildi nashr etilgan (1964 - 69). Abdullayevning hayoti va ilmiy hamda jamoatchilik faoliyati haqida bir qancha olimlar muallifligida «Esdaliklar» chiqarilgan. O'zbekiston fanlar akademiyasi Geologiya va geofizika institutiga va Toshkent shahridagi katta ko'chalardan biriga, Akmal Ikromov tumanidagi mahallaga, Toshkent metrosi stansiyalaridan biriga, 193-maktabga, Ulug'bek shaharchasida ko'cha va boshqa ob'ektlarga Xabib Abdullayev nomi berilgan. Geologiya va geofizika instituti binosiga, ToshTU geologiya-razvedka fakulteti binosiga yodgorlik taxtasi o'rnatilgan. H. M. Abdullayev nomida «Oltin medal» ta'sis etilgan(1992). Ush shahardagi katta ko'chalardan biri, Abdullayev tug'ilib o'sgan Aravondagi maktab va ko'cha ham Xabib Abdullayev nomi bilan atalgan. Geologiya va geofizika instituti qoshida Abdullayev hayoti va ijodiga bag'ishlangan muzey tashkil qilingan. Abdullayev Toshkentdagi Chig'atoy qabristoniga dafn qilingan. Qabri ustiga marmar byust qo'yilgan (haykaltarosh Ye. V. Vuchetich).



Orifov Ubay Orifovich (1905.15.6, Qo'qon — 1976.24.12, Toshkent) — fizik olim, davlat va jamoat arbobi. O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi (1956), O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan fan va texnika arbobi (1959). Fizika-matematika fanlari doktori (1954), professor (1956).

O'zbekiston pedagogika akademiyasini tugatgan (1931). Qo'qon paxtachilik institutida (1932–34), O'zDUda (1935–41) ishlagan. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Fizika-texnika instituti (1945–56, 1963–67), Yadro fizikasi instituti direktori (1956–62, 1967–69), O'zbekiston Fanlar akademiyasi prezidenti (1962–66), O'zbekiston Fanlar akademiyasi Elektronika instituti direktori (1966–76) bo'lib ishlagan.

Ubay Orifovning asosiy ilmiy ishlari fizik elektronika, yadroviy va radiatsion fizika, gelioenergetika, paxta xom ashyosiga dastlabki ishlov berish masalalariga bag'ishlangan. Ubay Orifov tomonidan fanda hali noma'lum bo'lgan hodisalar: qattiq jismga atom zarralari ta'sir etganda ro'y beruvchi ko'plab murakkab jarayonlar, ikkilamchi ionlar va elektronlarning har xil guruxlarini topish va ajratish, qattiq jismlar sirtining xossalarini o'zgartirish usullari aniqlangan va shu asosda elektron texnika, mikroelektronika va mashinasozlik materiallariga ishlov berish usullari yaratilgan. U paxtachilik va paxta sanoatining taraqqiyotiga hamda xalq xo'jaligida quyosh energiyasidan foydalanish muammolariga katta e'tibor berdi.

Ubay Orifov rahbarligidagi tadqiqotlar natijasida urug'lik va texnik chigitni to'la tuksizlantirish, ularni saralash va tozalash muammolari hal etildi, quyosh energiyasini elektr energiyasiga aylantirish va geliotexnik qurilmalar yaratish bo'yicha ishlar amalga oshiriddi.

Ubay Orifov tashabbusi bilan 1965 yildan boshlab Toshkentda «Geliotexnika» xalqaro jurnali nashr etila boshlandi.

Beruniy nomidagi O'zbekiston Davlat mukofoti laureati (1968). O'zbekiston Fanlar akademiyasi Elektronika institutiga va Toshkent shahrining Yunusobod tumanidagi ko'chalardan biriga uning nomi berilgan.

O'zbekistan FA Energetika va avtomatika institutida, O'zbekiston FA "Fizika-Quyosh" IICHBning Fizika-texnika va Materialshunoslik institutlarida Geliotexnikaga oid ishlar bajariladi. "Fizika-Quyosh" IICHBga qarashli Fizika-texnika va Materialshunoslik institutlarida, O'zbekistan FA Energetika va avtomatika instituti va O'zbekiston Respublikasining bir qancha oliy o'quv yurtlarida Quyosh energiyasidan foydalanib binolarni issiq suv bilan ta'minlash, quyosh oshxonasi yaratish, uylarni isitish, kam quvvatli iste'molchilarni elektr energiyasi bilan ta'minlash, Toshkent viloyatining Parkent tumanida issiqlik quvvati 1 MVt bo'lgan katta quyosh sandoni yordamida yuqori temperatura sharoitida ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshiriladi. Respublikada fundamental fanlar taraqqiyotiga aloxida e'tibor berilmoqda.

Genetika instituti (1992), uning bo'limlari negizida O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Genomika va bioinformatika bo'yicha respublikadagi birinchi ilmiy markaz (2012) tashkil etilgan bo'lib, uning asosiy vazifalari samarali genetika yaratishdan iborat. muhandislik texnologiyalari, paxta, bug'doy va boshqa o'simliklar genomlari tuzilishini o'rganish;

- paxtaning genetik modifikatsiyalangan navlarini olish uchun mahalliy gen-nokaut texnologiyasi yaratildi, ushbu texnologiyaga AQSHning Texas universiteti bilan hamkorlikda 40 ta davlatda amal qiluvchi xalqaro patent olindi va litsenziyalash bo'yicha takliflar

olinmoqda. Olimlar tomonidan ushbu texnologiya asosida birinchi marta o'ziga xos xususiyatlarga ega ("Porlok" seriyasining 8 ta navi) – yuqori hosildorlik, tola sifati (1-toifa) bo'lgan yangi transgen g'o'za navining yaratilishi paxtachilikdagi eng katta yutuq bo'ldi. 2), erta pishishi, tuzga chidamliligi va boshqalar;

- respublika o'simlik va hayvonot dunyosining bioxilma-xilligini saqlash asoslari yaratildi, O'zbekiston Qizil kitobi tayyorlandi va 2 jildda nashr etildi - o'simlik va hayvonot dunyosi;

- dunyo florasining zamonaviy tasnifiga kiritilgan 30 dan ortiq yangi gulli o'simliklar turlari topildi;

- mahalliy o'simlik materiallari asosida virusga qarshi, antiaritmik, og'riq qoldiruvchi va boshqa dorivor xususiyatlarga ega bo'lgan 40 dan ortiq yangi original mahalliy dori vositalari yaratildi, 15 ta yangi dorivor mahsulotni sanoatda ishlab chiqarishning yuqori samarali texnologiyalari yaratildi (Ekdisten, Ayustan). , Rutan, Gossitan, Getasan, Punitan va boshqalar).

- Markaziy Osiyo va Zaqafqaziya xalqlarining antropogenezini xalqaro tadqiqotlari olib borildi, ularning asosi Kavkazning ulkan hududida yashovchi 20 dan ortiq millat va elat vakillaridan genetik material to'plamini yig'ish bo'yicha 25 ta noyob xalqaro ekspeditsiya bo'ldi. va Yaqin Sharqdan O'rta Osiyoning sharqiy chegaralarigacha va Pomirdan Tyan-Shanyagacha.

- Olingan natijalar asosida Markaziy Osiyo mintaqasi Yevropa va Osiyo genofondlari o'rtasida oraliq o'rinni egallashi, dunyoning genetik xilma-xilligi manbalaridan biri ekanligi hamda zamonaviy avlod ajdodlarining asosiy roli ekanligi tasdiqlandi. mintaqaholisi qadimgi odamning shakllanishida nafaqat Yevroosiyoning Evropa, Sharqiy va Osiyo qismlari, balki Amerika qit'asida 10-50 ming yil oldin.

Kimyo sanoati korxonalari uchun quyidagilar yaratilgan:

2006-2017-yillarda ishlab chiqarilgan yangi turdagi import o'rmini bosuvchi o'g'it va defoliantlar. Respublikamizning umumiy va noorganik kimyo instituti tomonidan yaratilgan original texnologiyalar asosidagi kimyo korxonalari qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida keng qo'llaniladi va eksport qilinadi:

- "Samarqandkimyo" OAJda 496,2 ming tonna miqdorida 146,7 milliard so'mlik nitrokalsiy-fosfat o'g'itlari ishlab chiqarilib, 29,15 ming tonna mahsulot eksport qilindi, 4 million 263 ming AQSH dollari;

- "Navoiyazot" aksiyadorlik jamiyati tomonidan 165,0 milliard so'mlik 300,0 ming tonna azot-fosforli o'g'it ishlab chiqarildi, 7,8 million AQSH dollariga 36,0 ming tonna eksport qilindi; Shuningdek, samarali ishlab chiqarish texnologiyalari joriy etildi: - portlashdan himoyalangan azot-fosforli o'g'it (APF), ishlab chiqarish hajmi 430 ming tonna. 280 mlrd.so'm, 9 mln.AQSH dollariga 40 ming tonna eksport qilindi; - ishlab chiqarish hajmi 3 ming tonnadan ortiq, qiymati 3,5 mlrd. Birinchi marta portlashdan himoyalangan fosforli ammiakli selitra texnologiyasi ishlab chiqilib, amaliyotga joriy etilib, 280 milliard so'mlik mahsulot ishlab chiqarilib, eksporti 9 million dollarni tashkil etdi.

- Navoiy "Elektrokimyo zavodi" QK-YAJda 8,9 milliard so'mlik 74,8 ming tonna oddiy superfosfat ishlab chiqarilib, shundan 1,29 million dollarlik 18,7 ming tonna o'g'it eksport qilindi;

- Olmaliq “Ammofos-Maksam” OAJ bilan birgalikda 281 ming tonna ammoniy sulfatfosfat va 2626 ming tonna “Suprefos” o'g'itlari ishlab chiqarilib, qiymati 28,0 milliard so'mlikdan ortiq, 405 ming tonna “Suprefos” va 88,8 ming tonna ishlab chiqarildi. umumiy qiymati 53,0 mln.AQSH dollari bo'lgan ammoniy sulfatfosfat;

- “Farg'onaazot” OAJ tomonidan 49,8,1 milliard so'mlik 144,0 ming tonna azot-fosforli o'g'it, shuningdek, 128,8 milliard so'mlik 40,8 ming tonna yengil defoliant “Super HMD-zh”, shuningdek, 8,5 ming tonna defoliant “DEFUz” ishlab chiqarildi. ” qiymati 27,75 mlrd.so'm; 2007-2014 yillarda ishlab chiqarilgan “SUPER-HMD-zh”, “UzDEF” samarali defoliantlaridan foydalangan holda. 49,3 ming tonna, qiymati 156,55 milliard so'm, defoliatsiya qilinadigan paxta maydonlarining 85 foizdan ortig'i qayta ishlendi va 2013-yildan boshlab O'zbekiston paxtachilik sanoati mahalliy defoliantlar bilan to'liq ta'minlandi.

Neft-kimyo sanoati uchun yaratilgan:

- MDH davlatlari orasida birinchi marta Umumiy va noorganik kimyo instituti Buxoro neftni qayta ishlash zavodi bilan hamkorlikda mahalliy yoqilg'i asosida yuqori sifatli “Jet A-1” avia yoqilg'isini ishlab chiqarish bo'yicha mahalliy texnologiyani ishlab chiqdi va ishlab chiqarishga joriy etdi. uglevodorod xomashyosi - Boeing, Airbus va boshqalar laynerlari uchun neft va gaz kondensati 2009-2013 y. zavodda 234,1 mlrd.so'mlik 469,1 ming tonna yoqilg'i ishlab chiqarilgan bo'lsa, 186,3 ming tonna yoqilg'ining bir qismi «O'zbekiston havo yo'llari» Milliy aviakompaniyasi tomonidan 189,1 million AQSh dollariga xorijiy aviakompaniyalarga sotilgan;

- respublika mahalliyashtirish dasturi doirasida “O'zbekneftgaz” NHK va “O'ztransgaz” AJ korxonalarida joriy etilgan import o'rnini bosuvchi keramik filtr qurilmalari va neft va gaz mahsulotlarini nozik tozalash uchun membranalar.

- “O'zbekneftgaz” MKK korxonalariga neft mahsulotlarining engil fraksiyalarini saqlash rezervuarlaridan bug'lanishini kamaytirish maqsadida umumiy qiymati 570 million so'mlik 67 ming dona suzuvchi pontonlar ishlab chiqilib, ishlab chiqarildi va yetkazib berildi, bunda 160,0 milliard so'm iqtisodiy samara berildi. 500 ta neft tanklarida olingan.

Shunday qilib, respublikamizning yirik kimyo va neft-kimyo korxonalarida ishlab chiqarishni O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi innovatsion texnologiyalari asosida tashkil etish yangi import o'rnini bosuvchi mahsulotlar (o'g'itlar, defoliantlar, o'sish stimulyatorlari, yuqori sifatli) ishlab chiqarish imkonini berdi. aviatsiya yoqilg'isi va boshqalar) 2006-2017 yillarda.

792,65 mlrd.so'mlik mahsulot ishlab chiqarish va 300,5 mln.AQSH dollari miqdorida eksport qilishni ta'minlash.

Ayni paytda mamlakatimizda ham yirik astronomik markazlar —

Toshkent astronomiya instituti va uning Qashqadaryo viloyati

Kitob tumanida Ulug'bek nomli Xalqaro kenglik stansiyasi va

Qamashi tumanida Maydanak Balandtog' observatoriyalar

kompleksi filiallari faol ishlamoqda.

O'zbekiston. Seysmologlarning ta'kidlashicha, Samarqandda zilzilalar doimiy bo'lib turadi



Samarqandda yuz yildan ortiq vaqtdan beri seysmik stansiya ishlamoqda, uning asboblari sayyoramizning eng olis burchaklarida yer qobig'ining tebranishlarini qayd etish imkonini beradi.

Bir paytlar stansiyaning o'ta sezgir elektromagnit uskunasi qirq metr chuqurlikdagi baland tepalik ostida joylashgan edi. Ammo vaqt o'tishi bilan tabiiy tuproq qirg'og'i yiqila boshladi va o'lchash asboblari kongan boshqa joyga, er yuzasiga yaqinroq joyga ko'chirishga to'g'ri keldi. Biroq, bu ish samaradorligiga ta'sir qilmadi. Shu bois, bu yerda ishlayotgan mutaxassislar bu yerda anchadan beri internet tarmog'iga ulangan maxsus kompyuter dasturidan foydalanilgan bo'lsa-da, yillar davomida o'z isbotini topgan uskunaga hali ham katta ishonch bildirmoqda.

Samarqanddagi seysmik stansiya mintaqadagi yagona bunday inshoot emas. Ayrim tog' oldi qishloq joylarida ham shunday bo'linmalar faoliyat ko'rsatmoqda. Jumabozor qishlog'idagi stansiyada yer qobig'ining faolligini kuzatish uchun juda qiziqarli texnika qo'llaniladi. Bu oddiy suvdan foydalanishga asoslangan. Mutaxassislarning fikricha, quduqlardagi suvning kimyoviy va biologik tarkibidan foydalanib, dunyoning turli mintaqalarida sodir bo'ladigan zilzilalar kuchini va boshqa xususiyatlarini aniqlash va tahlil qilish mumkin. Ammo eng hayratlanarlisi shundaki, suv halokatli tabiiy ofatlarni bashorat qilishga yordam beradi. Samarqand seysmostansiyasi texnigi Viktoriya Chachelovanning aytishicha, Turkiya va Eronda ro'y bergan so'nggi kuchli zilzilalar arafasida Jumabozordagi seysmostansiya quduqlaridagi suv tarkibi sezilarli darajada o'zgargan.

V. Chachelovanning guvohlik berishicha, er qobig'i deyarli hech qachon tinchlanmaydi. 2 ballgacha bo'lgan dalgalanmalar doimiy ravishda sodir bo'ladi, lekin odam ularni his qilmaydi. Biz 3 va undan yuqori balldan boshlanadigan silkinishlarga javob berishni boshlaymiz. Yana bir narsa - seysmik stantsiyaning maxsus jihozlari. Hatto KXDR yaqinda yadro sinovlari o'tkazgan hududdagi yer osti tebranishlari ham uning "e'tiboridan" chetda qolmadi.

Samarqand seysmik stansiyasi nafaqat hududiy boshqarmalardan, balki qo'shni viloyatlardan ham axborotlar olib kelinadigan markazdir. Bu yerda ma'lumotlar tizimlashtirilib, Toshkentga uzatiladi. U yerda, O'zbekiston poytaxtida seysmologiya instituti joylashgan bo'lib, ular bu sohada mutaxassislar tayyorlaydilar va shu mavzuda dissertatsiyalar yozadilar.

So'nggi paytlarda rivojlanib borayotgan xalqaro hamkorlik bu borada o'zini namoyon qilishi mumkin. Bir necha yil avval Samarqand viloyatida seysmologiya sohasida hamkorlik bo'yicha Xitoyliklar bilan qo'shma loyihani amalga oshirishga harakat qilingan edi. Ammo bu borada malakali ishlarni amalga oshirish uchun Samarqandning o'z kuch va imkoniyatlari yetarli ekani ma'lum bo'ldi.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:**

1 O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Markaziy arxivi ma'lumotnomasi 01.01.2021

2 O'zbekiston Fanlar akademiyasi . O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi 75 yilligiga bag'ishlangan maqola

3 O'zbekiston Fanlar akademiyasi MA 1-F,1-r, 28-y.j.